HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

לא לעולם יממא הוא והאי דקרו ליה ליליא דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא אמר רבי אחא ברבי חנינא אמר רבי יהושע בן לוי הלכה כר"ש שאמר משום רבי עקיבא. אמר רבי זירא [א]ובלבד שלא יאמר השכיבנו. כי אתא רב יצחק בר יוסף אמר הא דרבי אחא ברבי חנינא אמר ריב"ל [א]לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר דההוא זוגא דרבנן דאשתכור בהלולא דבריה דר' יהושע בן לוי אתו לקמיה דריב"ל אמר [ב]כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק: מעשה שבאו בניו וכו': ועד השתא לא שמיע להו הא דר"ג הכי קאמרי ליה. רבנן פליגי עילווך [ג]ויחיד ורבים הלכה כרבים או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה אמר להו רבנן כוותי סבירא להו וחייבין אתם והאי דקאמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: ולא זו בלבד אמרו אלא וכו': ור"ג מי קאמר עד חצות דקתני ולא זו בלבד (א) אמרו הכי קאמר להו ר"ג לבניה אפילו לרבנן דקאמרי עד חצות מצותה עד שיעלה עמוד השחר והאי דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה: הקטר חלבים וכו': [ד]ואילו אכילת פסחים לא קתני ורמינהי ק"ש ערבית והלל בלילי פסחים ואכילת פסח מצותן עד שיעלה עמוד השחר אמר רב יוסף לא קשיא הא ר' אלעזר בן עזריה הא רבי עקיבא [ה]דתניא [1]ואכלו את הבשר בלילה הזה רבי אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה ונאמר להלן [2]ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות אמר ליה ר' עקיבא והלא כבר נאמר [3]בחפזון [ב]עד שעת חפזון א"כ מה תלמוד לומר בלילה יכול יהא נאכל כקדשים ביום תלמוד לומר בלילה בלילה הוא נאכל ולא ביום בשלמא לר' אלעזר בן עזריה דאית ליה גזירה שוה אצטריך למכתב ליה הזה אלא לר' עקיבא האי הזה מאי עביד ליה למעוטי לילה אחר הוא דאתא סד"א הואיל ופסח קדשים קלים ושלמים קדשים קלים מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד אף פסח נאכל שתי לילות במקום ב' ימים ויהא נאכל לב' לילות ויום אחד קמ"ל בלילה הזה בלילה הזה הוא נאכל ואינו נאכל בלילה אחר ור' אלעזר בן עזריה [4]מלא תותירו עד בקר נפקא ורבי עקיבא אי מהתם הוה אמינא מאי בקר בקר שני ורבי אלעזר אמר לך כל בקר בקר ראשון הוא. והני תנאי כהני תנאי [ו]דתניא [5]שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים ר' אליעזר אומר בערב אתה זובח וכבוא השמש אתה אוכל ומועד צאתך ממצרים אתה שורף רבי יהושע אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל ועד מתי אתה אוכל והולך עד מועד צאתך ממצרים א"ר אבא הכל מודים כשנגאלו ישראל ממצרים לא נגאלו אלא בערב שנאמר [6]הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכשיצאו לא יצאו אלא ביום שנא' [7]ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה על מה נחלקו על שעת חפזון ר' אלעזר בן עזריה סבר מאי חפזון חפזון דמצרים ורבי עקיבא סבר מאי חפזון חפזון דישראל [ז]תנ"ה הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה וכי בלילה יצאו והלא לא יצאו אלא ביום שנא' ממחרת הפסח יצאו בני ישראל ביד רמה אלא מלמד שהתחילה להם גאולה מבערב: [8]דבר נא באזני העם וגו' אמרי דבי ר' ינאי [ח]אין נא אלא לשון בקשה אמר ליה הקב"ה למשה בבקשה ממך לך ואמור להם לישראל בבקשה מכם שאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב שלא יאמר

אותו

והאי דקרו ליה ליליא. דקאמר יוצא בו ק"ש של לילה: **משום דאיכא דגנו.** וקרינא ביה ובשכבך[ט]: **ובלבד שלא יאמר השכיבנו.** הקורא ק"ש של לילה שחרית סמוך לעמוד השחר לא יאמר השכיבנו שאין עוד זמן תחלת שכיבה אלא זמן סוף שכיבה: **דאשתכור.** וישנו ונרדמו עד לאחר עמוד השחר: **בשעת הדחק.** אבל שלא בשעת הדחק לא: **הכי קא אמרי ליה.** לרבן גמליאל. ולא גרס אלא: **רבנן פליגי עילווך.** כלומר מי פליגי רבנן עליך דהא דאמרי עד חצות דוקא קאמרי דלא משמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה אלא כל זמן שדרך בני אדם להתעסק לילך ולשכב ומיהו בהא פליגי אדר' אליעזר דאלו רבי אליעזר סבירא ליה זמן עסק שכיבה אינו אלא עד האשמורה הראשונה ולרבנן עד חצות. ואת סבירא לך ובשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים והיינו כל הלילה ויחיד ורבים הלכה כרבים: **או דילמא כוותך סבירא להו.** ומשמע להו ובשכבך כל זמן שכיבה והא דקאמרי עד חצות הרחקה הוא כדי לזרז ומיהו היכא דאתניס ולא קרא קודם חצות עדיין זמן חיובא הוא ומחייבי ונפקי ידי ק"ש בזמנו: **כוותי סבירא להו וחייבין אתם לקרות** גרסינן. ולא גרסינן מותרים דאפילו שלא בזמנו תנן (עמוד ב) הקורא מכאן ואילך לא הפסיד כאדם הקורא בתורה: **שעת חפזון.** שנחפזו לצאת והיינו עמוד השחר דכתיב לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר (שמות יב): **יכול יהא נאכל.** כשאר קדשים ביום שחיטתו כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום א' ואוכל והולך כל יום שחיטתה והלילה עד הבקר (ב) כדין תודה דכתיב ביום קרבנו יאכל (ויקרא ז): **מה שלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד.** שבינתים דכתיב ביום זבחכם יאכל וממחרת (שם יט) אף פסח נמי הואיל ואינו נאכל אלא בלילה נוקים שני לילות במקום שני ימים דשלמים ויהא נאכל בשני לילות ויום א' לא שיאכלנו ביום אלא שיהא שהות זמן שלא יפסל באכילה בשביל המתנת היום ויאכלנו בלילה השנית (ג) קמ"ל: **שם תזבח את הפסח בערב כבא השמש מועד צאתך ממצרים.** הרי לך שלשה זמנים שאינם שוים. בערב כי ינטו צללי ערב היינו לאחר חצות שנסתלקה חמה מראש כל אדם ונוטה למערב. כבא השמש משחשכה. מועד צאתך ממצרים בבקר. כיצד יתקיימו כולם. בערב לזמן שחיטה. כבא השמש התחלת זמן אכילה. מועד צאתך זמן שריפה כלומר בבקר הוא נעשה נותר שהגיע זמן שריפה אלא לפי שאין שורפין קדשים ביום טוב ממתינין לו עד בקר שני: **עד מתי אתה אוכל.** היינו כר"ע אבל לתנא קמא עד חצות לילה הוי זמן אכילה ותו לא דאי לא מאי בינייהו: **הכל מודים.** רבי עקיבא גופיה מודה שהלילה[י] מחצות ואילך היתה שעת חפזון דמצרים לשלחם מן הארץ: **מערב נגאלו.** נתנו להם רשות לצאת: **חפזון דמצרים.** מכת הבכורות שעל ידם נחפזו למהר לשלחם: **חפזון דישראל.** לא שמעו להם לצאת עד בקר:

אותו

לעולם יממא הוא. ואם תאמר ליתני שתי פעמים קודם הנץ החמה והוי רבותא טפי דאפילו קודם הנץ הוי זמן דקריאת שמע של שחרית. וי"ל כדפרישנא דהאי יממא לענין שאר מצות. אבל לענין ק"ש הואיל ואיכא אינשי דגנו לאו זמן קימה הוא. ותימא דקשיא דרבי עקיבא אדר' עקיבא דהכא קאמר אחר הנץ ולקמן (עמוד ב) קאמר משיכיר בין חמור לערוד דהיינו אפילו קודם. וי"ל דתרי תנאי אליבא דרבי עקיבא. אי נמי יש לומר יממא הוא אפילו גבי קרית שמע דהא זמן קימה הוא והא דלא נקט ב' פעמים קודם הנץ משום דבעי לאשמועינן שאינו יוצא בשל לילה אחר הנץ[כ]: **ובלבד שלא יאמר השכיבנו.** פירש בקונטרס אמילתא דר"ש בן יוחי דקורא קודם שיעלה עמוד השחר קאי. ונראה לי דאז ודאי זמן שכיבה הוא ומצי למימר השכיבנו. ועוד דהוה ליה למימר אמאי דסליק מיניה. ופי' השר מקוצי דקאי אקודם הנץ דסליק מיניה ולכך קאמר דלא מצי למימר השכיבנו דלאו זמן שכיבה הוא כיון שעלה כבר עמוד השחר אפילו קודם הנץ: **ר' אלעזר בן עזריה אומר נאמר כאן בלילה הזה וכו'.** וא"ת היכי מצי למימר רבי אלעזר בן עזריה עד חצות והכתיב לא תותירו ממנו עד בקר (שמות יב) דמשמע עד בקר מיהא מצי לאכלו. ויש לומר דמצי למימר דהכי קאמר לא תעשו דבר שיבא לידי נותר עד הבקר. שאם לא יהא נאכל עד חצות לא תוכל לאוכלו ולא לשורפו בלילה כדקא אמרינן[ל] ביום אתה שורפו ואי אתה שורפו בלילה ואם כן ישאר עד הבקר:

אלא

מסורת הש"ס

א) [לקמן יא: שבת כט. לט: קמו: עירובין מו. לז. יבמות ס: כתובות פ: ב"ק כ: ב"מ לו. ק"א. בבא בתרא מ: קכו. קנה: שבועות כא. חולין לד. לה. קיא: מנחות ה:], ב) גיטין יט. [שבת מה. עירובין מו. נדה ו. ט:], ג) [לקמן לז. שבת ס: קל: ביצה יא. יומא לו: יבמות מ. מו: מז. ב"ק קב. ע"ז ז. בכורות לז. נדה ל: מט.], ד) [ועי' תוספות פסחים פט. ד"ה דאלו], ה) פסחים קכ: מגילה כא. זבחים נז: מכילתא דר"י פרשת בא, ו) ספרי פ' ראה, ז) ספרי שם, ח) [סוטה יוד: סנהדרין מג: פט:], ט) [דברים ו], י) בס"א: שהגאולה, כ) [ועי' תוס' יומא לז: ד"ה אמר], ל) [פסחים ג. זבחים נו:],

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"א מהל' ק"ש הל' י' (סמ"ג עשין יח) טוש"ע או"ח סימן רלה סעיף ד:

לט ב מיי' פ"ח מהל' קרבן פסח הל' טו:

* * *

תורה אור השלם

1. וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמַצּוֹת עַל מְרֹרִים יֹאכְלֻהוּ: שמות יב ח
2. וְעָבַרְתִּי בְאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי יְיָ: שמות יב יב
3. וְכָכָה תֹּאכְלוּ אֹתוֹ מָתְנֵיכֶם חֲגֻרִים נַעֲלֵיכֶם בְּרַגְלֵיכֶם וּמַקֶּלְכֶם בְּיֶדְכֶם וַאֲכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפָּזוֹן פֶּסַח הוּא לַייָ: שמות יב יא
4. וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהַנֹּתָר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹפוּ: שמות יב י
5. כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשַׁכֵּן שְׁמוֹ שָׁם תִּזְבַּח אֶת הַפֶּסַח בָּעָרֶב כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ מוֹעֵד צֵאתְךָ מִמִּצְרָיִם: דברים טז ו
6. שָׁמוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָאָבִיב וְעָשִׂיתָ פֶּסַח לַייָ אֱלֹהֶיךָ כִּי בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב הוֹצִיאֲךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִמִּצְרַיִם לָיְלָה: דברים טז א
7. וַיִּסְעוּ מֵרַעְמְסֵס בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח יָצְאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיָד רָמָה לְעֵינֵי כָּל מִצְרָיִם: במדבר לג ג
8. דַּבֵּר נָא בְּאָזְנֵי הָעָם וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאֵת רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רְעוּתָהּ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב: שמות יא ב

* * *

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא זו בלבד הכי קאמר כצ"ל ותיבת אמרו נמחק: (ב) רש"י ד"ה יכול יהא וכו' עד הבקר מן התורה דכתיב ביום: (ג) ד"ה מה שלמים וכו' בלילה השנית. נ"ב ורשב"ם סוף פסחים דף ק"כ ע"ב הביא תחלה פי' רבינו דהכא ואח"כ כתב וז"ל ולי נראה שאף ביום שבינתים יאכל דהא בלילה הזה לא בא למעט אלא יום שחיטתו שלפני לילה הראשון של פסח אבל מכאן ואילך יאכלנו עד עמוד השחר של ליל שני קמ"ל עכ"ל:

* * *

מוסף רש"י

עד שעת חפזון. שנבהלו לצאת והיינו עד הבקר (פסחים קכ: וכעי"ז זבחים נז:). **יהא נאכל כקדשים ביום.** ביום זביחתו קודם שתחשך יתחיל לאוכלו אם ירצה (זבחים שם). **ויהא נאכל לב' לילות ויום אחד.** ע"ו המפסיק בין הלילות דלא ליהוי נותר עד ע"ז (פסחים קכ:).